

Co je mediace v trestním řízení?

Mediace je mimosoudní zprostředkování řešení trestního konfliktu mezi poškozeným/obětí a obviněným – pachatelem za účasti třetí osoby - mediátora. Poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, které vznikly v souvislosti s trestnou činností. Současně umožňuje domluvit se na rychlém a přijatelném způsobu náhrady škody. Účast na mediaci je pro obě strany dobrovolná.

Jak probíhá mediace v trestním řízení?

Mediace má podobu setkání obviněného s poškozeným/obětí za účasti mediátora, který plní roli nestranného prostředníka. Společnému jednání obvykle předcházejí individuální rozhovory s poškozeným/obětí a obviněným. **Smyslem a účelem mediačního jednání je přispět ke zmírnění následků trestného činu pro poškozeného/ oběť a motivovat obviněného k převzetí odpovědnosti za škody,** které svým jednáním způsobil. Mediátor umožňuje oběma stranám, aby vyjádřily své názory, potřeby a zájmy v rámci daného trestního případu.

Co může přinést mediace poškozenému/oběti?

Poškozený/oběť má **příležitost vyjádřit a pojmenovat své potřeby a zájmy v souvislosti se zmírněním následků způsobených trestnou činností**. Může získat důležité informace vztahující se k trestnímu řízení a především k náhradě škody. Poškozenému/oběti mediace nabízí příležitost „seznámit“ pachatele s dopady jeho jednání a domoci se tak nejen materiálního, ale i mezilidského narovnání své újmy.

Co může přinést mediace obviněnému?

✓ Obviněný má příležitost vyjádřit své potřeby, zájmy, ale také pojmenovat své povinnosti a přijmout odpovědnost v souvislosti s náhradou jím způsobených škod. V osobním jednání s poškozeným/obětí má obviněný „příležitost“ dozvědět se, co vše svým jednáním způsobil. Může vysvětlit okolnosti svého jednání, omluvit se poškozenému a nabídnout přiměřenou náhradu škody.

Co může také zaznít na mediaci

✓ Poškozený/oběť –

Cítím:

- křivdu, že právě mně se to muselo stát
- ponížení, že jsem se stal/a obětí
- vztek na pachatele, že mi ublížil a dalšími následky zkomplikoval život
- bolest, tj. fyzickou ze zranění a psychickou z prožité zkušenosti
- nejistotu, zda jsem k trestnému činu nezavdal(a) nějakou příčinu
- lítost nad tím, co se stalo
- obavy, že mě to potká znovu

Co může také zaznít na mediaci

✓ Poškozený/oběť –

Chtěl(a) bych:

- říci pachateli, co všechno mi svým jednáním způsobil
- slyšet vysvětlení, omluvu, ...od pachatele
- dostat odpovídající náhradu škody
- vyřešit celou věc co nejdříve

Co může také zaznít na mediaci

✓ Obviněný – pachatel - způsobil(a) jsem dopravní nehodu, zranil(a) jsem někoho při rvačce, byl(a) jsem v partě, která vykradla auto (byt), ...

Cítím:

- strach z projednávání případu na policii (u soudu)
- obavy, že záznam v rejstříku trestů mi bude v budoucnu komplikovat osobní /pracovní situaci
- lítost nad tím, co se stalo
- potřebu vysvětlit důvody svého jednání
- potřebu omluvit se a odčinit to, co jsem spáchal(a).

Co může také zaznít na mediaci

Chtěl(a) bych:

- omluvit se poškozenému a vysvětlit mu, jak a proč ke všemu došlo
- nahradit vzniklou škodu
- vyřešit celou věc co nejdříve
- ukázat svým aktivním přístupem, že mi záleží na řešení celé situace

Kdy je mediace realizována?

- **Mediace je zejména realizována v rámci přípravného řízení, kdy PMS vstupuje do případu a snaží se zprostředkovat řešení konfliktu mezi pachatelem a obětí (95 % mediací).**
  - *Rychlá pomoc a „obnovení“ poškozených vztahů*
  - *Rychlejší a hladší průběh řízení z pohledu všech účastníků*
- **Mediace může být také realizována až po rozhodnutí SZ/S v rámci výkonu alternativního trestu (4 %) nebo např. v rámci nahrazení vazby dohledem (1 %)**
  - *Dodatečná realizace mediace po rychlém rozhodnutí SZ/S*
  - *Absolutní absence účelového jednání*

Kdy je mediace realizována?

- Nejčastěji dochází k realizaci mediace v případě nedbalostních trestných činů (35 – 37 % mediací).
- Druhá nejčetnější skupina trestných činů lze klasifikovat jako „vandalismus“ (20 %),
- po té následuje trestný čin krádeže (10 – 12 %)
- Mediace je také realizována i v případech úmyslných trestných činů se závažnější fyzickou či psychickou újmou (9 %).
- Ostatní trestné činy již jen v jednotkách %.
  - *Porušování domovní svobody (3 – 4 %)*
  - *Padělání peněz (3 %)*
  - *Zanedbání povinného výživného (2 %)*
  - *Podvod (1 %)*

Kdy je mediace realizována?

- Zvláště silné bylo uspokojení obětí z toho, že byly konečně vyslyšeny.

Celková spokojenost s mediací	Oběti (v %)
Velmi spokojen	46
Spíše spokojen	44
Spíše nespokojen	6
Velmi nespokojen	4

Techniky připojování

Připojování	Cíl	Příklady
Ocenění, potvrzení	Usnadnit klientovi těžkost Pomoci klientovi cítit se dobře Potvrzení klienta jako zodpovědného člověka Poskytnout mu nový pohled na jeho jednání	Je skvělé, že jste našel tolik odvahy. Překvapilo mě, že jste to dokázal.
Povzbuzování	Projevit zájem Povzbudit klienta k dalšímu hovoru	Můžete mi o tom říct více?
Parafrázování	Ukázat, že nasloucháme a klientovi rozumíme, co říká Ověřit, zda jeho slova správně chápeme	Jestli tomu dobře rozumím... Takže vy byste byl rád, aby Vám partnerka více důvěřovala
Přerámcování	Nalézt skrytý zájem Zdůraznit pozitivní cíl	„Neustále mě kritizujete, že dělám všechno špatně.“ Respekt, uznání Je pro Vás důležité dostat pozitivní zpětnou vazbu
Zrcadlení pocitu	Projevit, že chápete a rozumíte tomu, co klient cítí Tím mu pomůžete pocity znovu přehodnotit	Zdá se, že jste skutečně velmi rozlobený. Cítím ve vašem hlase smutek. Je to tak?
Shrnutí	Zhodnotit dosažený pokrok Shrnout důležité myšlenky a fakta Položit základ k další diskusi	Takže to, co jste mi tu řekl je toto...

Kasuistika

- ✓ Mladistvý Tomáš (15 let) na ulici vytrhl poškozené paní Kateřině (67 let) kabelku, ve které byly doklady, finanční hotovost ve výši 500,- kč, klíče a další osobní věci. Mladistvý Tomáš si byl vědom svého protiprávního jednání.
- ✓ Provinění bylo kvalifikováno jako krádež dle 205/1d tr. z. s trestní sazbou odnětí svobody až na dvě léta.

Mediace, facilitace a vyjednávání

Kontrola výsledků a procesu

kontrola výsledků účastníky	ano	MEDIACE FACILITACE	VYJEDNÁVÁNÍ PROJEDNÁVÁNÍ
	ne	(PASIVITA) DELEGACE (soudy, experti, nadřizení, ...)	NÁHODNÁ VOLBA (NÁSILÍ)
		ne	ano
		kontrola procesu účastníky	

Přítomnost odborníka a povaha konfliktu

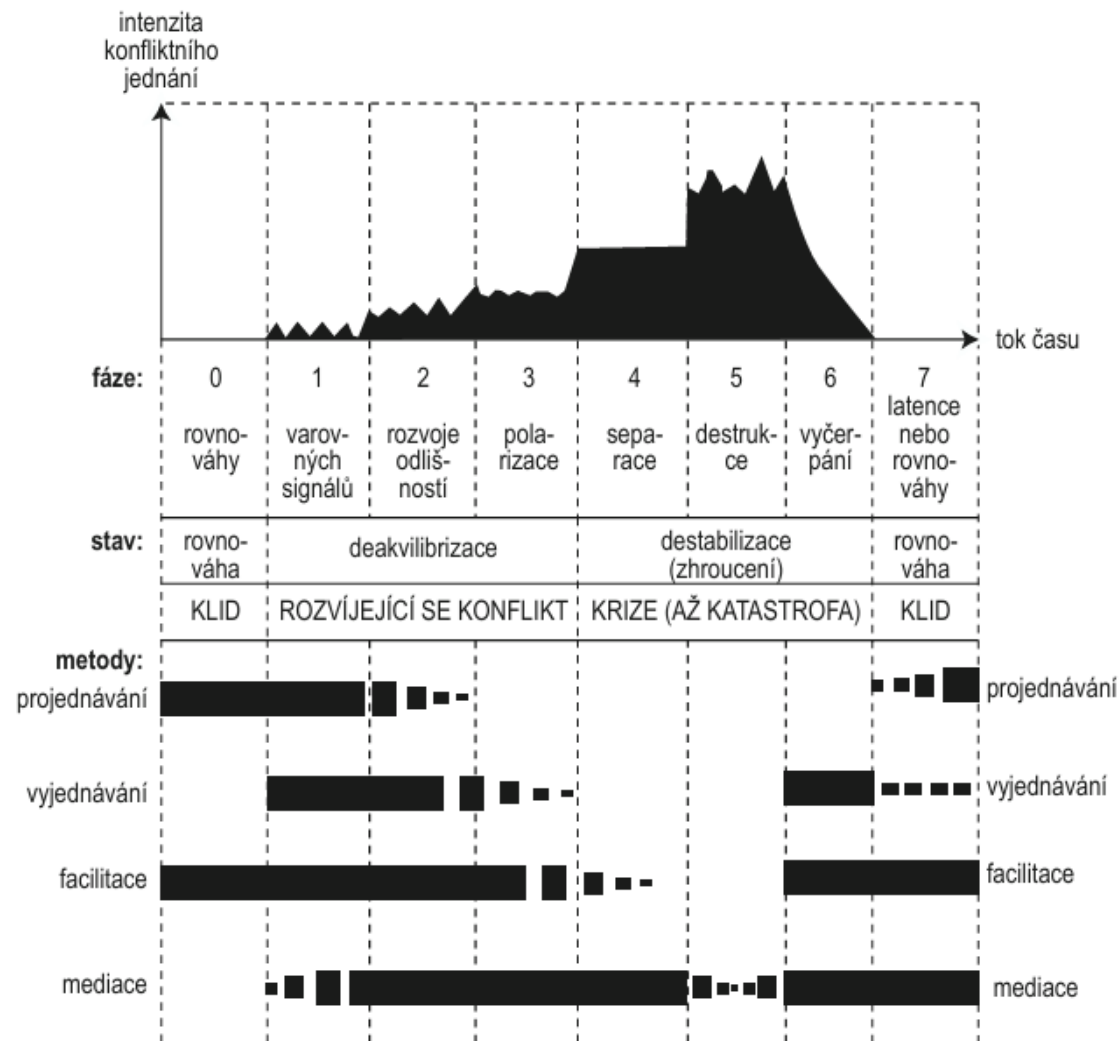
přítomnost neutrálního odborníka	ano	FACILITACE	MEDIACE
	ne	PROJEDNÁVÁNÍ	VYJEDNÁVÁNÍ
		problém	spor

povaha
konfliktu

Fáze konfliktního jednání

Příklady

Varovné signály – Co se děje? Nic.

Rozvoj odlišností – Ty nikdy neuděláš... Pořád jenom sedíš před televizí...

Polarizace – útky ze společné komunikace, navázání nového vztahu... Jídlo máš v lednici.

Separace – Partneri se snaží vidět co nejméně, a jde-li o manželství, mají tendenci trávit čas na odlišných místech. Muži častěji unikají do hospod nebo nepřiznaných náhradních vztahů, ženy volí spíše únik k rodičům nebo k domácímu pití alkoholu.

Destruktivní fáze – uvolňuje se nahromaděné napětí, snaha uškodit druhému. „Nevadí mi, že budu poškozen, hlavně když poškodím druhého“. Partneri tolerují vlastní ztráty, jsou-li „kompenzovány“ ztrátami druhého.

O čem se komunikuje x jak se komunikuje

Dojde-li ke ztrátě stabilizujících mechanismů (například ke ztrátě možnosti efektivně vyjednávat), nemá pochopitelně smysl se dál bavit o věcné podstatě konfliktu, dokud není obnovena stabilita – v tomto případě především vztahy umožňující efektivní komunikaci. Je tedy třeba přestat se bavit o věci, o které komunikujete, a začít se bavit o způsobu, jakým o ní komunikujete. Mediátor (a ovšem i vyjednávač a facilitátor) se musí naučit obě situace – tedy tu, kdy je v sázce jen rovnováha, a tu, kdy už se hroutí stabilita – rozeznávat a odpovídajícím způsobem na ně reagovat nebo aktivně předcházet ztrátám stability.

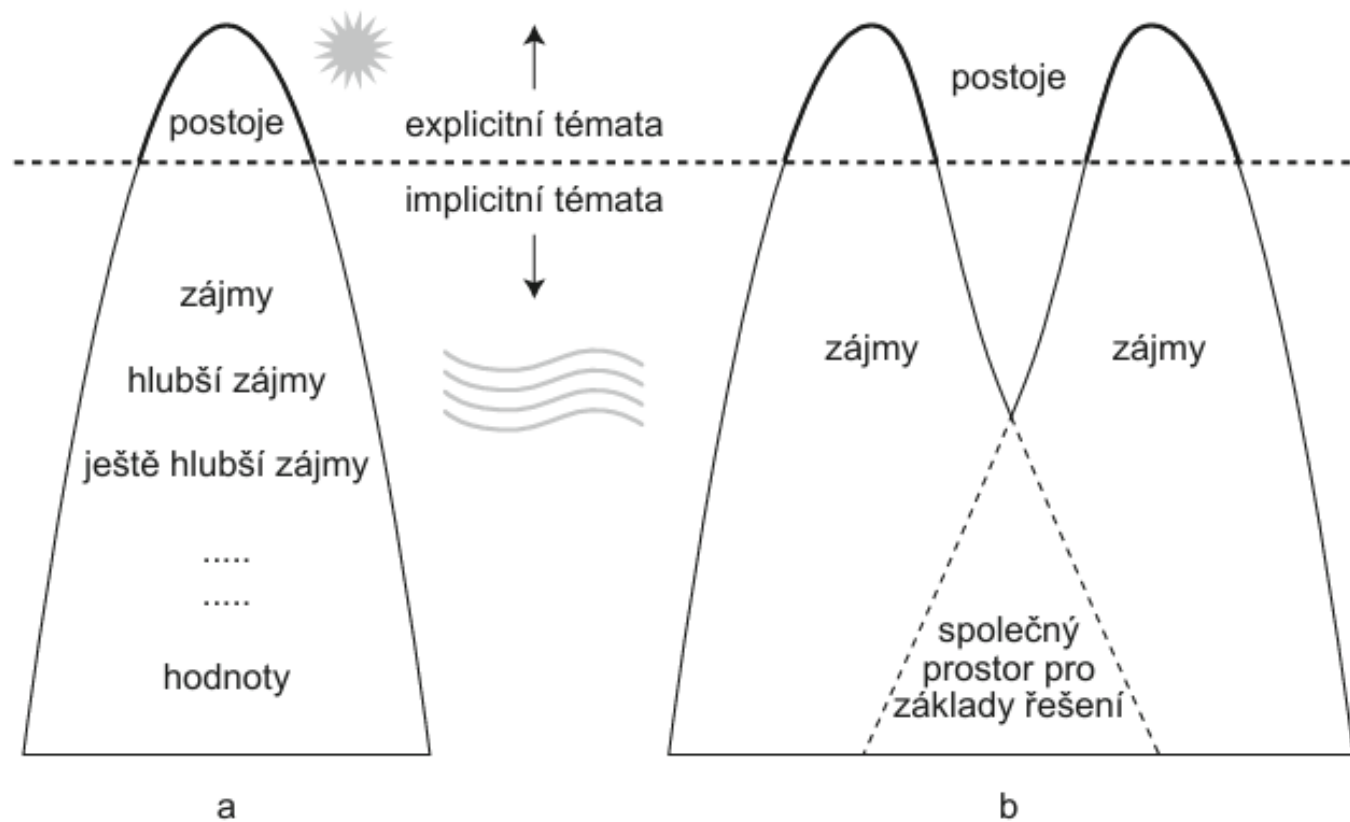
Od emocí k věci

At' již jde o mediaci nebo o vyjednávání či facilitaci, při ohrožení stability je zpravidla nezbytné zastavit jednání o věcné podstatě konfliktu a zabývat se komunikací a vztahy, tedy způsobem, jakým se konflikt řešen, a příčinami, proč se řešení nepohybuje směrem k rozumnému, stabilnímu výsledku. Tato změna tématu jednání od předmětu ke způsobu jednání je při vyjednávání žádoucí, ale při mediaci nezbytná.

Je potřeba emoce najít, pochopit a pojmenovat. Mediátor se snaží, aby tyto emoce pochopila i druhá strana. Jde o pochopení a ne uznání oprávněnosti. Pak se mnohdy spor mění v problém. Snažíme se o deperzonalizaci sporu v problém.

Hodnoty a postoje

Rodinná mediace

SPECIFIKA RODINNÉ MEDIACE

- Rodinná mediace je jako pojem legislativně vymezena v zákoně o mediaci [§2 písm. b) zákona]

§ 2

Základní pojmy

Pro účely tohoto zákona se rozumí

b) rodinnou mediací mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů

Mnohé z konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů paradoxně vznikají až ve chvíli, kdy některý z členů rodinného systému zemře. V tomto smyslu lze tedy říci, že vztahy mezi rodiči a dětmi či dalšími příbuznými z pohledu mediace nekončí ani smrtí. Ba právě naopak.

Širší a užší pojetí mediace

- Sobotková se domnívá, že specifikum rodinné mediace spočívá v soukromé a důvěrné povaze rodinných vztahů (Sobotková, 2013). Charakter takových vztahů, resp. charakter jejich narušení, umožňuje pojímat rodinnou mediaci v širším – inkluzivním a užším – exkluzivním pojetí

Užší pojetí mediace

- V užším pojetí se zpravidla hovoří o tzv. mediaci rozvodové. Rozvodová mediace je považována za specializovanou oblast mediace, kde svou významnou roli hrají děti, které jsou součástí rodinných konfliktů. Spory se týkají rozpadů vztahů rodičů a dětí, a to jak za doby manželství, tak již po ukončení manželství, či mimo manželství. Spory se také týkají výchovy a výživy nezletilých dětí, kontaktu dětí s rodiči, někdy i s prarodiči, a také majetkových vyrovnání. Vzhledem k faktické nepřítomnosti, resp. pouze okrajovému využívání jiných forem rodinné mediace bývají rozvodová a rodinná mediace chápány jako synonyma

Širší pojetí mediace

- Mediace v širším pojetí zahrnuje poměrně pestrou paletu dalších forem řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů. Nejbliže k obecně rozšířenému pojetí rodinné mediace jako mediace, která napomáhá řešit situaci nezletilých dětí, je **mediace na ochranu dětí**
- Dalším typem široce pojímané rodinné mediace je tzv. **mediace se staršími osobami** – Výstupy takové mediace by měly mít význam především pro starší osoby, měly by respektovat jejich práva a posilovat jejich bezpečí. Běžně se proto mediace se staršími využívá v kontextu opatrovnictví, kde svou roli hrají omezení a křehkost starších lidí, jejich závislost a zranitelnost

Širší pojetí mediace

- Neustále rostoucí oblastí široce pojímané rodinné mediace je **řešení sporů mezi rodiči a dětmi**. Jde o situace spojené s obtížemi v komunikaci, které mohou přerůst do problémů v domácnosti, do problémů s prospěchem i docházkou do školy, útěků z domova nebo do drobné delikvence dětí a dospívajících (Shaw, 1984). Mediace mezi rodiči a dětmi se v mnoha ohledech liší od jiných typů rodinné mediace. Nejvíce zřetelným odlišujícím prvkem je mocenská nerovnováha mezi stranami. Cílem mediace mezi rodiči a dětmi bývá zlepšení a obnova rodinného fungování, zlepšení komunikace mezi členy rodiny a úprava behaviorálních vzorců.

Odlišnosti rodinné mediace od jiných forem

Zásadou je, jak již bylo výše opakovaně zdůrazněno, že mediátor účastníkům nedává rady, nepředkládá svoje řešení a ani nijak neposuzuje názory účastníků. V kontextu rodinné mediace je však tento předpoklad poněkud problematický. Zákon o mediaci v § 8 odst. 1 písm. b) totiž mediátorovi ukládá povinnost v případě, kdy se předmět konfliktu bezprostředně týká práv nezletilého dítěte, zohledňovat zejména zájem dítěte. Takový požadavek má jednoznačně dopad nejenom na způsob vedení mediace, a tím pádem na celý její proces, ale i na výstupy mediace.

§ 8

Výkon činnosti mediátora

(1) Mediátor je povinen

b) respektovat názory stran konfliktu a vytvářet podmínky pro jejich vzájemnou komunikaci a pro nalezení řešení, které zohledňuje zájmy obou stran a které v případě, kdy se předmět konfliktu bezprostředně týká práv nezletilého dítěte, zohledňuje zejména zájem dítěte, zákon zde po mediátorovi vyžaduje, aby upřednostnil hodnoty ochrany a efektivity před autonomií a zmocněním účastníků mediace. Tím se rodinná mediace zřetelně odlišuje od ostatních oblastí mediace

Odlišnosti rodinné mediace od jiných forem

Mediace v rodinných konfliktech je jednou z nejrozšířenějších oblastí využívání mediace. Například z pohledu časoprostorové analýzy dat nařizování prvního setkání se zapsaným mediátorem vyplývá, že v opatrovnickém soudnictví dochází k nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem relativně nejčastěji ze všech typů sporů

V žádné jiné oblasti řešení sporů se v tak obrovské míře neuplatňuje jak větev mediace prováděné podle zákona o mediaci, tak i větev mediace prováděné podle jiných právních norem. Do druhé větve spadají především mediační centra, která v naprosté většině případů poskytují právě rodinnou, resp. rozvodovou mediaci. K nejvýznamnějším mediačním centřům patří mediační centra v Olomouci, Brně nebo Ostravě, ale své místo si postupně budují i další – například v Třebíči, Pardubicích nebo Chrudimi.

Odlišnosti rodinné mediace od jiných forem

- Rodinná mediace je vnímána jako prostředek ke stabilizaci vztahů a poměrů členů rodiny
- V praxi se nejčastěji rodinní mediátoři setkávají s rodiči, kteří zažívají konflikty v souvislosti se svými partnerskými a rodičovskými (výchovnými) rolemi, rozpadá se jim rodina a řeší spory o to, jak zajistit budoucnost pro sebe a děti. Ani rodinná mediace není všelékem. Mediace by například neměla být samostatným nástrojem řešení hlubokých a dlouhodobých vztahových krizí kde je silně narušena komunikace osob nebo se objevují psychologicky až patologické projevy zúčastněných stran. Zde je mnohem vhodnější využít na prvním místě psychoterapii, mediace pak může napomoci řešit konkrétní věcnější konflikty. Mediace není terapií, je pouze alternativním nástrojem pro řešení konfliktů. Mediátor neposkytuje diagnózu a strany konfliktu před ním neanalyzují svou minulost a přítomnost, ale pokouší se společně nalézt vzájemnou dohodu pro jejich budoucnost. Ačkoliv se někteří autoři domnívají, že rodinná mediace často balancuje na pomezí rodinného poradenství, psychoterapie a právního poradenství

Psychoterapie x mediace

- Psychoterapie v úzce chápaném smyslu je postavena na vztahu terapeut a pacient. Terapeut je expert, který vede, řídí a určuje proces léčby. Pacient je v tomto vztahu ten, kdo se léčí. Cílem psychoterapie v tomto pojetí je léčba je to léčebné působení na nemoc, poruchu nebo anomálii. Jde tedy o léčebné působení psychologickými prostředky, jehož účelem je upravit narušenou činnost organismu, resp. systému rodiny. Psychoterapeut je člověk, který prošel dlouhodobým psychoterapeutickým výcvikem (3 až 5 let) nebo jinou formou psychoterapeutického vzdělání.

Vyjednávání x mediace

- Nejjednodušší je odlišení rodinné mediace od vyjednávání. Vyjednávání nejčastěji představuje situace, v nichž se dvě strany pokoušejí racionálním způsobem vyjednat a smlouvat o výši ceny nebo jiné hodnoty. Vyjednávání je záměrné a vědomé řešení problémů prostřednictvím zacílení úsilí na podstatu problému a hledání společných alternativ, cílů a zájmů s použitím objektivních kritérií jejich hodnocení a posuzování. Za normálních okolností takový proces nezahrnuje žádného prostředníka, tedy třetí nestrannou osobu. Vyjednaváči se pokoušejí působit na svoje postoje, pozice, zájmy, očekávání, preference nebo potřeby a prostřednictvím komunikace a ovlivňování vyjednavacího partnera dosáhnout naplnění vlastních zájmů.

Případová konference x mediace

- Jde o indikovaný nástroj ve specifickém kontextu ochrany ohrožených dětí. Jde vlastně o specifický nástroj v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.
- Metodické doporučení MPSV č. 20/2010 definuje případovou konferenci jako odbornou diskusi zainteresovaných subjektů nad konkrétním případem ohroženého dítěte nebo jeho rodiny (MPSV, 2010). Jejím účelem je rychlé a úplné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení. Smyslem případové konference je tak využití všech poznatků shromážděných o dítěti a jeho rodině, získání a sdílení stanovisek ostatních informovaných subjektů a ověření správnosti dosavadních a dále zvolených postupů (MPSV, 2010). Základním rozdílem oproti mediaci je fakt, že svolavatelem případové konference nejsou rodiče, nýbrž orgán sociálně právní ochrany dětí. Ten také určuje složení dalších účastníků pozvaných na jednání, definuje cíle setkání a do značné míry i jeho agendu.

Soudní řízení x mediace

- Mediace bývá často zobrazována jako jasně lepší varianta než soudní řízení. Je však spravedlivé uvést, že mediace není vždy vhodnou nebo dostupnou alternativou mediaci značné množství případů nekončí uzavřením mediační dohody, a tím pádem nepřináší vyřešení sporu, jakkoliv mohou být ostatní výstupy mediace (např. větší orientace stran, posílení jejich autonomie, zlepšování vztahů mezi stranami apod.) hodnotné a přínosné. Soudní rozhodnutí mohou být velmi efektivní např. v otázkách obnovení, resp. opětovného zavedení kontaktů rodičů s dětmi tam, kde byl kontakt relativně nedávno přerušen nebo při faktickém rozšíření kontaktů např. o přespání

Soudní řízení x mediace

- V této souvislosti je třeba upozornit ještě na jedno specifikum současného rodinněprávního soudnictví v České republice. V soudním systému lze nyní pozorovat stále rostoucí snahu o smírné řešení sporů přímo v soudní síni. Bez ohledu na fakt, zda jsou takové snahy rámovány pojmenováním Cochemská praxe, či nikoliv, zjevně jde o poněkud jiný postup, než jaký je běžně očekáván od soudů – tedy spravedlivé rozhodování na základě důkazů.

Specifika průběhu rodinné mediace

- Specifikem rodinných mediací je to, že vztahy a vazby mezi jednotlivými členy jsou výrazně emočně sycené, tudíž konflikty mezi nimi jsou ve významné míře doprovázeny silnými emocemi. Za specifikum rodinné mediace tak lze považovat fakt, že jejím cílem nemůže být pouze dosažení rychlé dohody o konkrétních tématech. Důležitým cílem rodinné mediace musí být také usnadňování komunikace mezi členy rodiny, včetně rodin, v nichž hraje roli vliv různých kultur, náboženství a dalších hodnot (Parkinson, 2012). V rodinných sporech lze také mnohem méně uplatňovat princip zaměření se na budoucnost, protože mnohé ze současných potíží mají poměrně hluboké kořeny v minulých zkušenostech a interakcích mezi členy rodiny

Specifika průběhu rodinné mediace

- Mnohem výraznější roli než v jiných oblastech mediace má v rodinné mediaci oblast bezpečí. Můžeme uvažovat o bezpečí dětí, které může být ovlivněno účastí rodičů na mediaci, ale i účastí samotného dítěte. Můžeme ale uvažovat i o bezpečí některého z rodičů nebo dalších účastníků mediace, protože v rodinných mediacích hrají významnou roli mocenské aspekty a dynamika těchto vztahů, která na sebe nezřídka může brát i podobu psychického nebo fyzického nátlaku či násilí

Oproti jiným oblastem většinou v rodinných mediacích nestačí absolvovat pouze jedno mediační setkání

Moc v rodinných konfliktech

- Nejčastěji citovanou definicí moci je definice pocházející od Maxe Webera. Weber definuje moc (Macht) jako „pravděpodobnost, že jeden ze subjektů v rámci společenského vztahu bude v takové pozici, aby dokázal uplatnit svou vůli navzdory odporu, bez ohledu na to, na jakém základě tato pravděpodobnost spočívá“

Pozitiva mediace ve vztahu k moci

Rodinná mediace může mít v kontextu moci výrazný pozitivní efekt na mnoha úrovních (Kandel, 1994). Oproti soudnímu řízení umožňuje rodičům zahrnovat jak problémy, tak jejich řešení v kontextu narativní historie jejich vlastní rodiny a jejich vlastního hodnotového systému, spíše než v kontextu jejich přizpůsobení právním a mimoprávním faktorům. Dále umožňuje rodičům i dětem sdělit své příběhy svým vlastním hlasem, spíše než skrze advokáty a svědky. Mediace jim také umožňuje vést konverzaci, spíše než vypovídat podle pevných pravidel likvidačního procesu vedeného zásadami dokazování. Rodinná mediace také členům rodiny umožňuje zahrnout jak právní, tak i vztahová témata, přístupy a řešení, jež jsou šity na míru jedinečným potřebám každé rodiny. V neposlední řadě pak rozhovor v rámci rodinné mediace může sloužit jako tréninkový prostor pro získávání nových zkušeností a učení se novým způsobům konstruktivní argumentace a spolupracujícího rodičovství.

Negativa mediace ve vztahu k moci

- Na druhou stranu však kritici rodinné mediace často vnímají její efekty jako dále zbezmočňující ty, kteří jsou již bezmocní, resp. méně mocní, typicky ženy
- K nejčastějším výtkám patří, že v rodinné mediaci jsou rozhovory o právech nahrazovány psycho-hrátkami, že jsou slabší strany zbavovány svého práva být hájeny advokátem, stejně tak mají být v mediaci slabší strany zbaveny procedurálních pojistek, pravidel dokazování a možnosti spolehnout se na záznam z jednání nebo písemné rozhodnutí. Kritici tvrdí, že při absenci jasného práva a zveřejněných rozhodnutí jsou bezmocní rodiče vystaveni většímu riziku manipulace ze strany mocnějších rodičů nebo ještě mocnějších mediátorů, jejichž předsudky mohou být stejně velké, ale méně zřetelné než předsudky na straně soudců. Bez advokátů, kteří by za slabší rodiče mohli mluvit, je péče často přiznána tomu rodiči, který dokáže lépe mluvit sám za sebe

Faktory moci

- Diane Neumann (1992, s. 229) představuje seznam deseti faktorů, jež v rodinných konfliktech přispívají k moci jednotlivých účastníků:
- 1. přesvědčení – víra v to, že daná osoba stojí na straně práva,
- 2. osobnost – obraz, který o sobě jedinec vytváří, jak „mocně“ jedná,
- 3. sebehodnocení – internalizovaný obraz sebe samotného, jak mocný se člověk cítí,
- 4. gender – západní společnost připisuje mužům a ženám v různých situacích různou míru moci,
- 5. sobeckost – neustále upřednostňování sebe sama před ostatními je formou moci,
- 6. síla – ochota využít nátlak nebo výhrůžky a strach vyvolávaný u druhých,
- 7. příjem/majetek – vzrůstá s příjmem a akumulací majetku,
- 8. znalosti – přístup k informacím jak formou moci,
- 9. status nebo věk – vyšší společenský status přináší větší moc, stejně tak moc obvykle narůstá s věkem,
- 10. vzdělání – vyšší úroveň vzdělání je spojována s vyšší mírou moci.

Faktory moci

- Lze říci, že neexistují mediace, v nichž by jeden partner měl všechnu moc a druhý neměl žádnou. Často používaná metafora mocenské nerovnováhy způsobuje i nechtěné efekty, jež se projevují zjednodušeným vnímáním rodinné mediace tak, že muži v ní mají více moci než ženy. Lenard Marlow (2000) ve své eseji nabízí poučné podobnosti o rodinné mediaci v biblickém příběhu Samsona a Dalily. Stejně jako se liší naše cíle, budou se lišit i naše individuální zdroje jako například schopnosti nebo dovednosti. Budeme mít i různá omezení a slabosti, v reakci na ně pak i různé adaptivní mechanismy. Tam, kde se nelze se Samsonem poměřovat v měřítcích brutální síly, ještě nutně nemusí existovat situace, v níž je Dalila bezmocná. Znamená to pouze, že Dalila nemůže Samsona porazit v jeho vlastní hře. V různých situacích a za různých okolností se uplatňují různá pravidla hry. Proto například na válečném poli neporazitelný Samson nemůže použít svou největší výhodu na poli lásky a nevyhnutelně se stává obětí.

Vhodnost účasti dítěte na mediaci

- Mezi mediátory nepanuje shoda o tom, za jakých podmínek, a dokonce, zda vůbec by měly být děti součástí mediace. Situace rodinné mediace se mění především se stále silnějším důrazem na uplatňování článků Úmluvy o právech dítěte, ale i díky stále lepšímu porozumění konceptům dítěte a dětství a jejich úlohám ve společnosti
- Děti by měly mít v průběhu rodinné mediace možnost sdělit svůj pohled, pocity, obavy, fantazie nebo názory. Konkrétní podoba zapojení je vždy otázkou načasování, přípravy, vospělosti dítěte a připravenosti rodičů.
- Úskalí, na které rodinný mediátor může při zjišťování názoru dítěte narazit, jsou tzv. syndrom zavrženého rodiče, ovlivnitelnost dítěte, bájeivá lhavost, snaha dítěte se zavděčit, fabulace dítěte, které chce být středem pozornosti. Ovšem při posuzování věrohodnosti výpovědi dítěte hraje velkou roli také věk.

Syndrom zavrženého rodiče

- V Gardnerově (Gardner, 1998) definici jsou klíčové tři základní teze: Odmítání a očerňování rodiče má dlouhodobý charakter, nejedná se o krátkodobou, časově omezenou epizodu odmítání rodiče. Odmítání je neodůvodněné a neoprávněné, nejedná se o opodstatněnou reakci na chování rodiče. K odmítání přispívá preferovaný rodič svým působením, ať vědomým či nevědomým

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci

Mgr. et Mgr. Ondřej Ipser, DiS.

23.11.2024

Mediátoři

Před vznikem zákona mohl mediaci vykonávat každý, ať už opakovaně či ad hoc ve vztahu ke konkrétnímu případu

Po úpravě existují zapsaní mediátoři a nezapsaní mediátoři.

Nezapsaný mediátor

Jde o živnostníky, jejichž činnost lze zahájit v podstatě obratem pomocí ohlašovací živnosti volné. Na tyto mediátory, kteří nejsou zapsáni v seznamu mediátorů, se mediační zákon nevztahuje, aplikují se na ně pouze obecné právní předpisy pro podnikatele a ve své činnosti mají pouze jediné omezení, a to nemožnost označovat svoji osobu jako „zapsaného mediátora“. Zákon však nijak neznemožňuje nezapsaným mediátorům se zákonem o mediaci řídit, naopak těmto mediátorům může sloužit jako jakýsi návod pro výkon jejich činnosti.

Stačí pouze plnoletost, plná způsobilost k právním úkonům a bezúhonnost ve smyslu živnostenského zákona. Nic dalšího, tedy např. žádný kvalifikační předpoklad.

Zapsaný mediátor

Zapsaným mediátorem je ten mediátor, který složil mediační zkoušku na Ministerstvu spravedlnosti ČR (případně v rámci České advokátní komory, jde-li o advokáta) podle zákona o mediaci a nechal se zapsat do seznamu mediátorů, který je rovněž vedený na zmíněném ministerstvu. Tímto zápisem nejenže ministerstvo garantuje určitou odbornost, ale rovněž získává dohled nad jejich činností. Co se však týká tohoto dohledu, v souvislosti se zrušením zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, a jeho nahrazením zákonem č. 255/2012 Sb., o kontrole s účinností od 1.1.2014, spočívá dohled ministerstva pouze v revizi toho, jak mediátor plní své povinnosti, které jsou mu uloženy zákonem o mediaci. To znamená, že Ministerstvo spravedlnosti ČR například kontroluje plnění povinnosti mlčenlivosti či nestrannosti, do jeho kompetencí však již nespadá např. kontrola kvality výkonu mediace.

Důvody vzniku právní úpravy

V roce 1993 Evropská komise přijala tzv. Zelenou knihu o přístupu spotřebitelů ke spravedlnosti a řešení spotřebitelských sporů, která cílila na zavedení mimosoudních postupů (jmenovitě i mediace) pro řešení spotřebitelských sporů. Na to navázal Vídeňský akční plán z roku 1998, který označil rozvoj mediace se zaměřením na rodinně-právní spory jako jednu z priorit pro navržení modelu mimosoudního řešení sporů v přeshraničních rodinných konfliktech.

V roce 2004 bruselská konference na téma Seberegulace v mediaci, která vyústila v přijetí Evropského etického kodexu pro mediátory.

Lze-li výše uvedeným dokumentům něco vyčítat, pak je to jejich povaha coby soft-law. Jakkoliv byly jejich cíle šlechetné, neposkytovaly do statečně závazný regulatorní standard.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech

(2) Velký význam má zásada přístupu ke spravedlnosti a Evropská rada vyzvala na svém zasedání v Tampere konaném ve dnech 15. a 16. října 1999 členské státy, aby na podporu lepšího přístupu ke spravedlnosti zavedly alternativní, mimosoudní řízení.

(3) V květnu roku 2000 Rada přijala závěry o alternativních metodách urovnávání sporů v občanských a obchodních věcech, v nichž prohlásila, že stanovení základních zásad v této oblasti je důležitým krokem, který umožní náležitý vývoj a fungování mimosoudních řízení za účelem urovnávání sporů v občanských a obchodních věcech s cílem zjednodušit a zlepšit přístup ke spravedlnosti.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech

(4) V dubnu roku 2002 představila Komise zelenou knihu o alternativním řešení sporů v občanských a obchodních věcech, která obsahuje přehled současného stavu alternativních metod řešení sporů v Evropské unii a dala podnět k rozsáhlým konzultacím s členskými státy a zúčastněnými subjekty o možných opatřeních na podporu využívání mediace.

(6) Mediace může představovat nákladově efektivní a rychlé mimosoudní řešení sporů v občanských a obchodních věcech prostřednictvím řízení, která jsou přizpůsobena potřebám stran sporu. U dohod vyplývajících z mediace je větší pravděpodobnost, že budou dobrovolně dodržovány a že bude mezi stranami zachován přátelský a udržitelný vztah. Tyto výhody jsou ještě výraznější v situacích, které vykazují přeshraniční prvky.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech

(8) Tato směrnice by se měla vztahovat pouze na mediaci v přeshraničních sporech, ale nic by nemělo bránit členským státům v tom, aby její ustanovení uplatňovaly i na vnitrostátní mediační řízení.

(9)

Tato směrnice by neměla nijak bránit používání moderních komunikačních technologií v mediačním řízení.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech

(10) Tato směrnice by se měla vztahovat na řízení, v němž dvě nebo více stran přeshraničního sporu samy dobrovolně usilují o urovnání svého sporu s pomocí mediátora. Měla by se vztahovat na občanské a obchodní věci. Neměla by se však vztahovat na práva a povinnosti, o kterých strany nemohou podle rozhodného práva rozhodnout samy. Taková práva a povinnosti jsou zvláště časté v rodinném a pracovním právu.

(13) Mediace podle této směrnice by měla být dobrovolným řízením v tom smyslu, že strany sporu za ně samy odpovídají, mohou je organizovat podle svého uvážení a kdykoli je mohou ukončit. Soudy by však podle vnitrostátního práva měly mít možnost stanovit pro mediační řízení lhůty. Navíc by soudy měly mít možnost v případech, kdy je to vhodné, upozornit strany sporu na možnost mediace.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech

(16) Pro zajištění vzájemné důvěry, pokud jde o důvěrnost, o vliv na promlčení a prekluzi a o uznávání a výkon dohod vyplývajících z mediace, by členské státy měly veškerými prostředky, které považují za vhodné, podporovat odbornou přípravu mediátorů a zavádění účinných mechanismů kontroly kvality poskytovaných mediačních služeb.

(23) V mediačním řízení je důležitá důvěrnost, a tato směrnice by proto měla stanovit minimální stupeň slučitelnosti pravidel občanského práva procesního, pokud jde o způsob, jak chránit důvěrnost mediace ve všech následných občanských a obchodních soudních či rozhodčích řízeních.

Cíle směrnice

1. Usnadnit přístup k alternativním metodám řešení sporů.
2. Podporovat smírné řešení sporů.

Těchto cílů mělo být dosaženo zejména podporou využívání mediace a zajištěním vyváženého vztahu mezi mediací a soudním řízením. Tomu měly pomoci dílčí doporučení týkající se uplatňování ustanovení i pro řešení vnitrostátních sporů, umožnění soudům odkázat účastníky řízení na mediaci, zakotvení informačních setkání s mediátory, organizace výcviků a vzdělávání mediátorů, používání kodexů chování mediátorů a šíření informací o mediaci mezi širokou veřejností.

Směrnice nestanoví povinnosti k procesu.

Česká právní úprava

V první řadě směrnice doporučila možnost soudu, u kterého je podána žaloba, ve vhodných případech vyzvat strany, aby k řešení sporu využily mediaci. Vedle toho soud také může vyzvat strany k tomu, aby se zúčastnily informativního setkání s mediátorem, na jehož základě strany mohou možnost mediace zvážit. Český zákonodárce přejal obě tyto možnosti do občanského soudního řádu, kde se již zmíněný institut nařízeného setkání se zapsaným mediátorem nachází v § 100 odst. 2 OSŘ. Podle § 99 odst. 1 OSŘ může také soudce pouze upozornit na možnost využití mediace v případě, že je to vhodné s ohledem na povahu projednávané věci. V důsledku implementace tohoto článku tak byl učiněn zásadní krok pro profesionalizaci mediace v ČR, fakticky totiž došlo k za členění mediace do justičního systému, díky čemuž jsou zahlcené justici poskytnuty nástroje k alespoň částečné distribuci některých případů do rychlejšího a efektivnějšího procesu.

Nedostatky implementace v česká právní úpravě

Článek 9 Směrnice se dotýká problematiky informování veřejnosti o mediaci jako alternativním způsobu řešení sporů. Požaduje, aby členské státy zajistily svými informačními prostředky kampaň, která by vy světtila, jak kontaktovat mediátory nebo organizace poskytující mediační služby a aby podpořily i poskytovatele právních služeb, kteří by o této možnosti své klienty informovaly.

Požadavky na kvalitu mediace vymezuje čl. 4 Směrnice o mediaci, který upravuje povinnost členských států dle svého uvážení vhodně podporovat nejen mediaci jako takovou, ale i její kvality, a to např. zaváděním etických kodexů, vytvářením organizací na podporu mediace či stanovením jiných mechanismů kontroly a kvality mediačních služeb. Stejně tak čl. 4 požaduje podporu vzdělávání mediátora, a to jak počáteční, tak průběžné.

Nedostatky implementace v česká právní úpravě

Stejně problematická je v kontextu tohoto článku i otázka vzdělávání mediátorů, a to dokonce ve většině právních řádů členských států. Česká republika se k této otázce staví velmi zdrženlivě a v zákoně o mediaci tak není požadováno pro zápis do seznamu mediátorů žádné absolvované školení, obecným požadavkem je pouze ukončené magisterské vysokoškolské vzdělání. Pokud jde o následné vzdělání, ZoM v tomto směru pouze stanoví, že jsou mediátoři povinni se následně vzdělávat, nestanoví však žádná konkrétní pravidla, rozsah ani formu tohoto vzdělávání. Alarmující je také absence jakékoliv sankce za nedodržení této povinnosti. Přestože v ČR máme tzv. mediátorské organizace, které následné vzdělávání nabízí, všechny jsou postaveny na principu dobrovolné účasti. Většina mediátorů navíc preferuje sebevzdělávání.

Nedostatky implementace v česká právní úpravě

Ze studie Evropského parlamentu, v rámci které bylo provedeno dotazníkové šetření mezi 816 experty z EU, vyplynulo, že nedostatečné výsledky působení směrnice jsou způsobeny nedostatečnou transpozicí směrnice do právních řádů členských států a všeobecnou absencí motivačních a propagačních nástrojů, které by vedly k vyššímu využívání mediace, a to skoro ve všech členských státech.

V tomto kontextu se velmi inspirativní jeví propagační kampaň mediace v Polsku, jež byla uspořádaná v letech 2011–2012 polským ministerstvem spravedlnosti. Informace o mediaci byly veřejnosti předávány prostřednictvím rozhlasového vysílání, billboardů, letáků či plakátů. V televizi byly dokonce vysílány samostatné programy o mediaci.

Nedostatky implementace v česká právní úpravě

Množství informací o mediaci v českém prostředí lze považovat za nedostatečné, jak již vyplynulo z výše uvedených studií a průzkumů mezi odborníky a dále z průzkumu Holé a Urbanové z roku 2020, kdy na otázku „Co je podle Vás mediace?“ dokázalo odpovědět pouhých 34 % respondentů (je pak otázkou, kolik z nich hádalo) a zbylí buď odpověděli špatně, nebo neznali odpověď. Mnohem horší pak byly výsledky ohledně informovanosti o dílčích skutečnostech týkajících se mediace. Ze stejného průzkumu pak vyplývá, že soudci nepříliš často využívají svěřenou pravomoc k nařízení prvního setkání s mediátorem.

Kvalitou výkonu mediace (kromě dalších článků) se zabývá zpráva Evropského parlamentu z roku 2017, která zhodnocuje provádění Směrnice o mediaci v členských státech EU (dále jen „zpráva EP“). Zpráva EP v kontextu kvality mediace řadí Českou republiku mezi 18 členských států, které zajistily závazné mechanismy kontroly kvality výkonu mediace. V tomto směru tedy zpráva spatřuje určité částečné naplnění článku 4. Dále ale ze zprávy EP vychází, že 19 členských států vyžaduje vypracování a dodržování kodexů chování mediátorů, 17 členských států také podporuje či právně upravuje odborné vzdělávání. Mezi tyto státy však Česká republika nespadá.

Moffitův systém čtyř mechanismů k zajišťování kvality jakékoliv profese

Michael Moffitt vymezil ve své publikaci *The four ways to assure me diator quality* čtyři mechanismy zajištění kvality aplikovatelné na jakoukoliv profesi. Tyto mechanismy rozdělil na veřejné a soukromé, a to podle toho, zda vychází z aktivity státu nebo soukromého sektoru, a dále na předběžné a následné.

Těmito mechanismy jsou: veřejný předběžný mechanismus, veřejný následný mechanismus, soukromý předběžný mechanismus a soukromý následný mechanismus.

Veřejný předběžný mechanismus

V průběhu let se mezi některými odborníky vyčlenil silný názor, že mediátor by měl mít právnické vzdělání. Podporujících argumentů bylo značné množství, například, že mediace je přirozeným vyústěním právnických dovedností a všichni právníci mají jedinečnou kvalifikaci být mediátory nebo že právní znalosti jsou pro mediaci zcela nezbytné. Někteří argumentují, že omezení oboru na právníky zvýší status a posune obor mediace kupředu, a to jednak proto, že veřejnost bude vnímat mediátory jako vyškolené profesionály, a dále proto, že právníci a soudci budou více akceptovat mediaci, tudíž budou ochotnější odkazovat účastníky sporu na mediaci.

Přestože odborná veřejnost již z velké části odmítla posuzovat kvalifikaci mediátorů podle jejich vzdělání

Projev předběžného mechanismu nespočívá pouze v podmínce vzdělání, ale také ve Wecksteinově podmínce certifikace, tzn. v nějakém sítu, které vyselektuje způsobilé uchazeče o výkon dané profese. V českém prostředí se jedná o zkoušku mediátora. Náležitosti zkoušky mediátora a způsob provádění zkoušek upravuje vyhláška ministerstva č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora

Veřejný následný mechanismus

Zajišťuje nad činností mediátorů dohled, který dle § 13 ZoM vykonává Ministerstvo spravedlnosti. Vsouvislosti se zrušením zákona o státní kontrole a jeho nahrazení kontrolním řádem spočívá dohled ministerstva pouze v revizi toho, jak mediátor plní své povinnosti, které mu vyplývají ze zákona o mediaci. Do jeho kompetencí však nespadá kontrola kvality výkonu mediace, v čemž lze shledat obrovský nedostatek. V současné době totiž neexistuje orgán, jenž by dohlížel na kvalitu mediačních služeb či na to, zda mediátoři prohlubují svoji odbornost tak, jak je jim ukládáno, byť zcela volně, zákonem o mediaci. Právní regulace, resp. kontrola odbornosti mediátora tak fakticky začíná a končí zkouškou mediátora. S dohledem úzce souvisí i odpovědnost, která se u zapsaných mediátorů řídí úpravou jednotlivých skutkových podstat přestupků obsažených v ust. § 26 odst. 2 písm. a) - l) ZoM. Problematickým je ovšem fakt, že se úprava týká pouze malého výseku mediační praxe, a to pouze zapsaných mediátorů – neadvokátů. V důsledku toho tak na velkou část mediátorů tato úprava vůbec nedopadá.

Soukromý předběžný mechanismus

Pověst mediátora a dobré zkušenosti s jeho prací – vznikly soukromoprávní mediátorské organizace s dobrovolným členstvím, které sdružují jak zapsané, tak nezapsané mediátory. Tyto organizace cílí na výměnu informací, spolupráci a udržování kvality mediačních služeb prostřednictvím vlastního systému vzdělávání (např. školení, kurzy či výcviky), a proto také často podmiňují členství specifickými požadavky a dodržováním jejich etických kodexů. Pro příklad lze uvést Asociaci mediátorů ČR, Komoru mediátorů a facilitátorů ČR nebo Unii pro rozhodčí a mediační řízení ČR. U některých poté opět nalezneme mechanismus požadavků a kritérií, jež je pro členství nutné splnit. Díky tomu vystupují organizace vůči veřejnosti jako způsob garance určité úrovně kvalifikace těchto mediátorů. Navíc právě tyto organizace ve velké míře komunikují s veřejností a poskytují jí informace o mediaci, svých mediátorech a poskytovaných službách.

Soukromý následný mechanismus

Soukromý následný mechanismus je rovněž pro mediaci klíčový, jelikož je představován jednáním nespokojených zákazníků vůči mediátorům, kteří neodvedli dobře svoji práci. Jde především o žaloby a stížnosti, případně o méně formální a méně závažné vyjádření nespokojenosti v podobě recenze. I tento negativní dopad může vyplýnout v pozitivní důsledky, ať už v nápravu nevhodného chování mediátora nebo v obecné zkvalitnění služeb. V praxi však vzniká u nespokojených či poškozených klientů nejistota, na koho se obrátit, zda na příslušnou organizaci, ČAK v případě mediátorů – advokátů, či ministerstvo. O to složitější je situace, pokud jde o nezapsaného mediátora, který zároveň není členem žádné organizace a fakticky je odpovědný pouze podle živnostenského zákona.

Pokud jde o odpovědnost mediátora, je nutné rovněž zdůraznit, že mediátor není dle § 3 odst. 3 ZoM odpovědný za obsah mediační dohody, čímž je vyloučena právní odpovědnost mediátora ve vztahu k jejímu obsahu. Odpovědné jsou tak pouze strany konfliktu a mediátor odpovídá pouze za informace, které k výsledku v podobě mediační dohody vedly. Tato odpovědnost je upravena v občanském zákoníku v § 2950.